

Ο ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ STEFAN PFEIFFER ΣΤΟΝ «ΚΩΣΤΗ ΠΑΛΑΜΑ» ΤΗΣ ΑΧΕΠΑ ΝΝΟ

Αλεξάνδρεια, προφητείες και πολιτική

του Δρος Βασίλη Αδραχτά

Την Κυριακή 17 Μαρτίου, ώρα 5:00-7:00μμ, στο κτίριο της ΑΧΕΠΑ ΝΝΟ, το Πολιτιστικό Κέντρο «Κωστής Παλαμάς» φιλοξένησε τον Καθηγητή Stefan Pfeiffer (MLU Halle-Wittenberg), ο οποίος έκανε τη δεύτερη κατά σειρά ομιλία της σειράς «Στα μονοπάτια του Ελληνισμού» με θέμα «Προφητείες για την άνοδο και πτώση της αρχαίας Αλεξάνδρειας». Το κείμενο που ακολουθεί αποτελεί περίληψη της ομιλίας με βάση τις σημειώσεις μου.

Στον αρχαίο κόσμο δύο ήταν, κατά βάση, οι τρόποι με τους οποίους γίνονταν οι προβλέψεις του μέλλοντος: ο ένας ήταν μέσω φυσικών σημείων (των καθαυτών οιωνών) και ο άλλος μέσω ονείρων. Στην περίπτωση μάλιστα της Αιγύπτου –και δη της Αλεξάνδρειας– αυτό που παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον είναι να παρακολουθήσει κανείς την επαφή που υπήρξε ανάμεσα στα θρησκευτικά συστήματα των Ελλήνων και των Αιγυπτίων και, κατ' επέκταση, ανάμεσα στους τρόπους που λειτουργούσε εκατέρωθεν η μαντεία. Σε μια τέτοια προοπτική, αυτό που στην ουσία μελετάει κανείς είναι ο ιδιότυπος διάλογος, είτε άμεσος είτε έμμεσος, που αναπτύχθηκε ανάμεσα στους δύο λαούς. Επιπλέον, ίσως ακόμα πιο ενδιαφέρον είναι να θέσει κανείς το ερώτημα της σχέσης ανάμεσα στις όποιες προβλέψεις/

προφητείες κυκλοφορούσαν και τις πολιτικές επιδιώξεις της τάδε ή της δείνα ομάδας στην Αλεξάνδρεια.

Ας δούμε, όμως, καταρχάς την ελληνική περίπτωση. Εδώ θα πρέπει κανείς να ξεκινήσει με τον Στράβωνα, ο οποίος μας διασώζει κατά πάσα πιθανότητα την παλαιότερη από τις εκδοχές του θεμελιωτικού μύθου της Αλεξάνδρειας με τη μορφή προφητικής πρόβλεψης. Μαθαίνουμε, λοιπόν, από τον Στράβωνα, τα εξής: πρώτον, όταν οι σχεδιαστές του Αλέξανδρου χάραζαν τα όρια της πόλης, τους σώθηκε κάποια στιγμή η κιμωλία και αναγκάστηκαν να χρησιμοποιήσουν στη συνέχεια αλεύρι και, δεύτερον, το γεγονός αυτό ερμηνεύτηκε ως καλός οιωνός σχετικά με τη μελλοντική ευδαιμονία της Αλεξάνδρειας. Μετέπειτα ο Αρριανός αναφέρεται πιο συγκεκριμένα σε κάποιον μάντη, ο οποίος εξήγησε ότι η ευδαιμονία της

πόλης θα αφορούσε ειδικά τους καρπούς της γης, ενώ τέλος ο Πλούταρχος έγραψε ότι ο ίδιος ο Αλέξανδρος είδε στον ύπνο του τον Όμηρο, ο οποίος του διαμήνυσε ότι έπρεπε να χτίσει την πόλη στην περιοχή «Φάρος», καθώς και ότι προς μεγάλη του έκπληξη ο Αλέξανδρος είδε χιλιάδες πουλιά να εφορμούν από τον ουρανό και να κατασπαράσσουν τους καρπούς της αιγυπτιακής γης. Αυτό το τελευταίο θεωρήθηκε σημάδι ότι η Αλεξάνδρεια θα γινόταν η τροφός ολόκληρης της οικουμένης. Τέλος, ο περίφημος «Αλέξανδρου Βίος» του Ψευδο-Καλλισθένη αναφέρει ότι ο Αλέξανδρος στην όαση Siwa έλαβε χρησμό από τον θεό Άμμωνα, ο οποίος διαβεβαίωνε ότι η Αλεξάνδρεια θα γνώριζε τέτοια ευημερία που όμοιά της δεν γνώρισε καμία πόλη. Τα ίδια του υποσχέθηκε και ο θεός Σέραπς. Με άλλα λόγια, το μέλλον της πόλης ήταν εξασφαλισμένο χάρη στον αγαθό δαίμονα που έμελλε να γίνει ο αχώριστος σύντροφός της.

Η αιγυπτιακή περίπτωση είναι πολύ διαφορετική –στην πραγματικότητα είναι η ακριβώς αντίθετη! Όπως είναι γνωστό, στον αιγυπτιακό πολιτισμό η παρουσία και δράση των χρησμοδών ήταν εξαιρετικά έντονη. Όσον αφορά την πόλη της Αλεξάνδρειας, δηλαδή την πόλη των Ελλήνων κυριάρχων κι ως εκ τούτου την πόλη της καταπίεσης σύμφωνα με τους γηγενείς Αιγυπτίους, ο λεγόμενος «χρησμός του κεραμέως» μας λέει εν συντομία τα ακόλουθα. Οι Τυφώνιοι, δηλαδή οι Έλληνες ως οι άνθρωποι που έφεραν το χάος στην Αίγυπτο και κατέλυσαν το ιερατικό κέντρο της Μέμφιδας, όρισαν ένα νέο δικό τους θεό, τον Σέραπ, κι έτσι ολοκλήρωσαν το ανιερικό έργο τους. Αλλά η ώρα δεν αργεί, συνεχίζει ο χρησμός, και σύντομα θα έρθει η αποκατάσταση των πατρογονικών θεών με την πώση του καθεστώτος της κυριαρχίας. Ο «χρησμός του κεραμέως» ανήκει στο φιλολογικό είδος των «βασιλικών διηγημάτων» και κατά πάσα πιθανότητα γράφτηκε από κάποιον αριστοκράτη αιγύπτιο ιερέα, ο οποίος εξέφραζε την αυτόχθονη αντι-αλεξανδρινή και αντι-πολεμαϊκή ιδεολογία της εποχής. Πρόκειται για μία αντιστροφή του ελληνικού θεμελιωτικού μύθου της Αλεξάνδρειας με σαφείς πολιτικές αιχμές.

Η τρίτη και τελευταία περίπτωση είναι εκείνη των Εβραίων της Αλεξάνδρειας, οι οποίοι ως κομμάτι της Διασποράς είχαν

αναπτύξει εκεί μία πολύ σημαντική κοινότητα. Οι δικές τους προφητείες σχετικά με την πόλη δεν έχουν μελετηθεί ακόμα λεπτομερώς, αλλά αυτό που μπορούμε γενικά να πούμε είναι ότι είναι αμφίθυμες, μιας και παρατηρούνται τόσο αρνητικές όσο και θετικές αποτιμήσεις ανάλογα με την εποχή και την κατάσταση στην οποία βρίσκονταν οι Εβραίοι. Για παράδειγμα, στη λεγόμενη «Επιστολή Αριστέα» η διάθεση που επικρατεί είναι εκείνη που είδαμε παραπάνω και στην ελληνική περίπτωση. Πρόκειται για φιλοκαθεστωτική στάση που δικαιολογείται από τις καλές συνθήκες της εβραϊκής κοινότητας. Αντίθετα, στους «Σιβυλλικούς Χρησμούς» (τα εβραϊκά στοιχεία των οποίων είναι εμφανή και δύσκολο να παραθεωρηθούν), η αποτίμηση για την Αλεξάνδρεια είναι αρνητική και ουσιαστικά προμηνύεται η ολική καταστροφή –σε οιονεί αποκαλυπτικούς τόνους– της Αιγύπτου. Βλέπουμε, δηλαδή, κι εδώ μία αντιστροφή του θεμελιωτικού μύθου της πόλης, ίσως όχι τόσο αιχμηρή όσο εκείνη της αιγυπτιακής περίπτωσης, αλλά σίγουρα ενδεικτική ενός κλίματος κοινωνικής δυσανεξίας, ενδεχομένως και καταδίωξης (του τύπου που μας είναι γνωστός από τα γεγονότα του πογκρόμ κατά το έτος 38 ΚΧ).

Αν θελήσουμε, τώρα, να συγκρίνουμε τις τρεις αυτές περιπτώσεις, βλέπουμε ότι ομοιάζουν στο γεγονός ότι όλες βλέπουν όντως την Αλεξάνδρεια ως τροφό της οικουμένης, αναγνωρίζουν τον δεσμό της με το υπερφυσικό στοιχείο και προβαίνουν κατά καιρούς και συνθήκες στις αναγκαίες κάθε φορά προσαρμογές. Από την άλλη, οι διαφορές τους είναι καίριες: οι προβλέψεις αντιπροσωπεύουν διαφορετικές εκτιμήσεις των πραγμάτων, οι επικαλούμενες θεότητες λειτουργούν ασύμβατα μεταξύ τους, ενώ η πολιτική στοχοθεσία των συντακτών εξυπηρετεί τα συμφέροντα του κύκλου από τον οποίο προέρχεται η τάδε ή η δείνα προφητεία. Ειδικά όσον αφορά το ερώτημα σε τί είδους πολιτική συμπεριφορά καλούσαν οι προφητείες των Αιγυπτίων ή των δυσσεβημένων Εβραίων, είναι δύσκολο να απαντήσουμε. Πάντως για τους Αιγύπτιους είναι πιθανόν τα κείμενα αυτά να λειτούργησαν ως προπαγάνδα εξέγερσης, κάτι που στην περίπτωση των Εβραίων δεν φαίνεται να ισχύει μιας και είναι πιο πιθανόν οι δικές τους προφητείες να ικανοποίησαν περισσότερο ένα είδος ψυχολογικής αποζημίωσης.

Στο τέλος της εκδήλωσης, εκ μέρους του Παν-Ναυπακτιακού Συλλόγου «Η Ρούμελη» ο πρώην Πολιτειακός Πρόεδρος της ΑΧΕΠΑ ΝΝΟ, κ. Ιωάννης Καλλιμάνης, απένειμε στον Καθηγητή Pfeiffer το φιλοτεχνημένο αναμνηστικό που λαμβάνουν όλοι οι ομιλητές της σειράς «Στα μονοπάτια του Ελληνισμού». Το Πολιτιστικό Κέντρο «Κωστής Παλαμάς» ευχαριστεί θερμά τον Παν-Ναυπακτιακό Σύλλογο «Η Ρούμελη» για την ευγενική και γενναιόδωρη χορηγία του προς διοργάνωση της ομιλίας.

Το Dionysus Theatre Company παρουσιάζει την βραβευμένη μαύρη κωμωδία του Βασίλη Τσικάρα σε σκηνοθεσία Λούση Μίλλερ

Sorry λάθος κρεβάτι

MA 15+ with English subtitles

Παραστάσεις από 16 Μαρτίου ως 14 Απριλίου 2019
ώρες έναρξης: Σάββατο 7:30μμ Κυριακή 5:30μμ
Mytilenian House 225 Canterbury Road, Canterbury NSW
Κρατήσεις 0401 655 050 και bit.ly/sorrywrongbed

2mm SBS Fresh TV Meraki.tv Ο ΚΟΣΜΟΣ ΝΕΟΣ ΚΟΣΜΟΣ

AVP PACIFIC mbs ROUFAS PAINTS

MYTILANIAN BROTHERHOOD OF SYDNEY & NOW LIMITED

@dionysustheatreco